

WERKSTUK-WIJZER

DOCENTENHANDLEIDING

ajodakt

WERKSTUK-WIJZER

DOCENTENHANDLEIDING

Auteur
Eleonoor van Gerven

ajodakt

Illustraties

Kre-add/Marcel Westervoorde

Vormgeving en lay-out

Kre-add/Marcel Westervoorde

Eerste druk, derde oplage 2006

© 2000 Ajodakt, Baarn

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 90 740 8062 6

S1 Waarom een Werkstuk-Wijzer?

Voor u ligt de nieuwe Werkstuk-Wijzer. Wellicht denkt u dat de instructie die u geeft voldoende is om leerlingen goed op weg te helpen bij het maken van een werkstuk. Ervaring leert echter dat kinderen daar in veel gevallen zelf heel anders tegenaan kijken. Vaak blijkt bij de eerste versie van het eindproduct dat er nog zoveel aan bijgewerkt moet worden, dat succes nog heel ver weg ligt. In het onderstaande wordt ingegaan op de reden daarvan.

Voor de meeste kinderen is het maken van een werkstuk een hele kluit. Zeker als het ook nog eens de eerste keer is dat zij een dergelijk product moeten maken. Dat is niet zo vreemd als we heel precies bekijken wat we allemaal van een kind verwachten dat een werkstuk schrijft. Wie een werkstuk maakt moet de volgende stappen soepel kunnen afleggen.

- Het kiezen van een onderwerp;
- Het maken van een vraagstelling;
- Het inkaderen van de vraagstelling;
- Het maken van een reële planning;
- Het op de juiste plaats naar informatie zoeken;
- Het op de juiste manier ordenen van de verkregen informatie;
- Het kunnen schiften tussen zinvolle en niet-zinvolle informatie;
- Het op de juiste manier verwerken van zinvolle informatie tot een coherent verhaal;
- Het op een andere en duidelijke manier presenteren van die informatie.

In voorgaande jaren hebben kinderen wellicht met mini-informatieboekjes leren werken, maar wie denkt dat kinderen daarbij de voldoende vaardigheden geleerd hebben om ook zelfstandig een werkstuk te maken komt van een koude kermis thuis. Het werken vanuit het systeem van mini-informatie is feitelijk niet te vergelijken met het maken van een werkstuk.

Mini-informatie biedt kinderen informatie over een onderwerp. Leerlingen hoeven niet hun persoonlijk informatiepakket bij elkaar te zoeken, dat is door de makers van het boekje al voor hen gedaan. Van de leerlingen wordt verwacht dat zij aan de hand van vragen die bij de boekjes geleverd worden in hun eigen woorden reproduceren wat ze gelezen hebben. In die zin is het pure informatie verwerking en bijna te vergelijken met begrijpend lezen. Hun persoonlijke inbreng is maar heel beperkt. Mini-informatie prikkelt daarentegen wél veel kinderen om meer te willen weten over een onderwerp en is daarbij heel geschikt binnen zelfstandig-werken-projecten.

Zoals bovenbeschreven veronderstelt het zelfstandig werken aan een werkstuk veel meer dan begrijpend lezen en het correct kunnen beantwoorden van vragen.

Het is dan ook duidelijk waarom de stap voor de meeste kinderen te groot is om volledig te begrijpen wat nu precies de bedoeling is bij het maken van een werkstuk. Veel kinderen slaat de schrik om het hart.

Vervolgens gaan deze kinderen nagenoeg blanco in een documentatiecentrum op zoek naar 'iets'. Daar ontdekken ze dat ze door de bomen haast het bos niet meer kunnen zien. Er is zoveel informatie te vinden over hun onderwerp dat het wel heel moeilijk wordt om nog een keuze te kunnen maken.

In de meeste gevallen gaan kinderen verwoed lezen, zonder te weten wat ze zoeken. De volgende stap die ze nemen, is bijna altijd dat ze hele teksten uit een bron nagenoeg letterlijk overnemen. Vaak ontbreekt de samenhang in hun manier van werken en in hun verhaal. Zonder dat ze dit zelf als zodanig kunnen benoemen, ervaren ze dit ook zo.

Voor veel van deze kinderen wordt het maken van een werkstuk een heel klein persoonlijk drama. Zij ervaren het als een enorme berg waar ze liever niet tegenop klimmen, nee zij gaan liever er omheen. Voor de rest van hun schoolcarrière zullen ze telkens deze situatie proberen te vermijden. De dag dat ze er dan toch niet meer aan kunnen ontsnappen komt onvermijdelijk en dan gaan ze met lange tanden aan het werk. Dat kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn van de opdracht.

Natuurlijk zijn er ook leerlingen die van meet af aan met veel plezier een werkstuk maken. Zij hebben een hobby of een bijzondere interesse waar ze graag honderduit over vertellen. Voor hen is de opdracht een soort uitlaatklep voor alle kennis over hun favoriete onderwerp. De positieve eerste ervaring baant daarmee de weg voor ieder daaropvolgend werkstuk. Zij hebben de slag te pakken.

De Werkstuk-Wijzer is bedoeld voor leerlingen vanaf groep vijf uit het basisonderwijs, die voor het eerst zelfstandig een werkstuk moeten gaan maken. De methode dwingt een duidelijke structuur af waardoor leerlingen niet langer te maken krijgen met die enorme berg waar zij zo tegenop zagen, maar eerder met 'hapklare brokken' die zij stapsgewijs kunnen verwerken. In het boekje worden alle stappen van het schrijfproces behandeld. De nadruk ligt daarbij op de ontwerpfase: het maken van een goede vraagstelling en het ordenen van de gewenste informatie. Wie dit eenmaal goed onder de knie heeft is al halverwege.

Kortom de Werkstuk-Wijzer werkt een stuk wijzer!

§2 Hoe is de Werkstuk-Wijzer opgebouwd?

De paragrafen 1 t/m 3 zetten uiteen voor de leerling wat een werkstuk is en hoe een werkstuk ingedeeld zou moeten zijn. In het kort worden de volgende onderwerpen besproken:

- I Voorwoord
- II Inhoudsopgave
- III Inleiding
- IV Hoofdstukken
- V Nawoord
- VI Bibliografie

Paragraaf 4 legt het stappenplan voor het maken van de vraagstelling uit. Zo wordt de kinderen duidelijk welke voorbereidingsstappen zij moeten nemen, vóórdat ze op zoek kunnen gaan naar informatie. Het stappenplan leert kinderen structuur aan te brengen in hun denken en uiteindelijk ook in het eindproduct: het werkstuk.

Paragraaf 5 is de planningsparagraaf. Hierin wordt het maken van een passende planning besproken. Het goed leren plannen is essentieel bij het maken van een werkstuk. Dit heeft te maken met het feit dat het maken van een werkstuk uit zoveel verschillende fases bestaat, dat leerlingen anders al snel het overzicht kwijtraken.

Paragraaf 6 t/m 11 zet beknopt uiteen wat er van de leerling verwacht wordt bij het schrijven van een voorwoord, inleiding, nawoord en bibliografie.

Werkblad 1 is een overzichtsblad voor de leerling. De verschillende stappen worden nog eens kort herhaald.

Werkblad 2 wordt gebruikt voor de stappen 1 en 2 uit het stappenplan. De leerlingen kiezen een onderwerp en formuleren een algemene vraagstelling. Vervolgens kunnen ze bij stap twee hun woordveld invullen.

Werkblad 3 is bedoeld voor het ordenen van het woordveld.

Werkblad 4 is het blad waarop de leerlingen de stappen 4 en 5 zetten: het bedenken van passende vragen en het ordenen daarvan. Op dit werkblad worden de leerlingen er op geattendeerd dat het tijd is om met de leerkracht te overleggen over hun werkstuk-plan.

Werkblad 5 functioneert als planningsblad. Hierop vullen de kinderen overzichtelijk in wanneer zij welke werkzaamheden gepland hebben, waar hun tussentijds evaluatiemoment ligt en waar ze ruimte zien om eventuele tegenvallers op te vangen. Het is de bedoeling dat kinderen aan het eind van iedere les vijf minuten de tijd krijgen om in te vullen welke delen van hun planning ze die dag hebben kunnen realiseren. Zo kunnen kinderen heel bijtijds inschatten of ze al dan niet hun planning zullen halen. Als leerkracht is het uw taak om samen met de leerling als procesbewaker op te treden. Eventueel kunt u bijsturen waar nodig is.

Werkblad 6 biedt de leerling de ruimte zijn literatuurlijst correct bij te houden.

§3 Hoe werk je met de Werkstuk-Wijzer?

Wie in zijn klas vertelt dat er een werkstuk gemaakt moet worden, wordt aanvankelijk overvallen met vragen als 'hoe lang moet het zijn?', 'mag ik alle boeken uit de bieb gebruiken?', 'mag ik met de computer informatie zoeken?' (wellicht ook op internet), 'mogen er ook plaatjes bij?'. Bijna alle kinderen willen meteen beginnen.

De Werkstuk-Wijzer remt dit aanvankelijk enthousiasme enigszins af omdat ervaring leert dat dit in acht van de tien gevallen tot bovenbeschreven opeenstapeling van teleurstellingen leidt. Wie kiest voor werken met de Werkstuk-Wijzer, kiest voor een gedegen voorbereiding. Deze voorbereiding neemt enkele lessen in beslag. Maar ook hier geldt het spreekwoord 'een goed begin is het halve werk'. Werken met de Werkstuk-Wijzer vraagt daarom een goede instructie van de leerkracht aan de leerling.

De Werkstuk-Wijzer is bedoeld als permanent ondersteuningsmiddel voor de leerling. Dat wil zeggen dat iedere leerling zijn eigen boekje krijgt, dat gedurende de bovenbouwjaren tijdens het maken van zijn werkstuk tot zijn beschikking staat. Na enkele keren gebruik te hebben gemaakt van de Werkstuk-Wijzer zullen leerlingen voldoende hebben aan de werkbladen. De Werkstuk-Wijzer dient dan alleen nog als naslagwerk voor vragen als 'hoe zat het ook al weer?'.

Het is de bedoeling dat iedere leerling zelfstandig de verschillende paragrafen leest. Vervolgens kan de leerkracht door middel van het stellen van vragen nagaan of iedereen goed begrepen heeft wat de bedoeling is.

Vanaf de paragraaf 'Hoe maak ik een goede vraagstelling' kunnen de kinderen in groepjes een oefenopzet maken. Het is daarbij de bedoeling dat ze met elkaar de stappen 1 t/m 5 volledig doorlopen. Is iedereen daarmee klaar dan volgt een klassikaal moment van vergelijking. Hoe heeft ieder groepje een woordveld gemaakt? Hoe hebben ze dat geordend en welke vragen hebben ze bedacht bij de woorden uit hun woordveld?

Om deze klassikale vergelijking goed te laten verlopen kan men de kinderen het best laten werken met grote vellen papier en een dikke viltstift. Deze vellen kunnen na afloop aan het bord opgehangen worden zodat iedereen ze kan zien.

Is de instructieles volledig afgerond dan is het de bedoeling dat de leerlingen in twee, maximaal drie lessen de vijf stappen uit het stappenplan zelfstandig kunnen doorlopen. Het is niet zo dat tijdens dit proces geen controle meer uitgeoefend hoeft te worden op het product dat de kinderen maken. Veel kinderen hebben, zeker als het hun eerste werkstuk is, nog op een groot aantal momenten bijsturing en stimulansen nodig om het geheel tot een goed eind te brengen.

Het is verstandig voordat leerlingen op zoek gaan in het documentatiecentrum, samen met hen het eindproduct van stap vijf nog eens door te nemen. Daarbij is het belangrijk dat de docent de leerling de volgende vragen stelt.

- 'Heb je alle vragen bedacht die belangrijk zijn?'
- 'Heb je ook wel ter zake doende vragen bedacht?'
- 'Staan alle vragen bij het juiste hoofdstuk ingedeeld?'
- 'Staan alle vragen in een logische volgorde?'
- 'Worden alle hoofdstukken zo ongeveer even lang?'

Is de leerling helemaal klaar met de ontwerpfase dan kan hij of zij met een gerust hart op zoek gaan in een documentatiecentrum. Maak hen erop attent dat het niet verstandig is om heel veel boeken tegelijk mee te nemen. Zodra ze dit wel doen, raken ze opnieuw het overzicht kwijt.

Na drie lessen werken in het documentatiecentrum, waarin de leerlingen grotendeels bezig zijn met lezen en schrijven, moet een tussentijdse evaluatie plaatsvinden. Leerlingen weten nu of ze alle vragen die ze gesteld hebben ook kunnen beantwoorden. Mocht het zo zijn dat zij ontdekken dat er leemtes blijven in hun werk, dan kan stap 3 t/m 5 herhaald worden. Er worden woorden aan het woordveld toegevoegd en nieuwe vragen bij bedacht. Deze bijstellingsfase kan snel afgerond worden, de leerling heeft immers al een globaal idee van wat hij/zij dan wel zou kunnen vinden.

Tot zover deze toelichting op de Werkstuk-Wijzer. De opzet is dusdanig dat verdere instructie aan leerkrachten niet noodzakelijk is. Ik wens u veel succes bij het gebruik van de Werkstuk-Wijzer,

Eleonoor van Gerven

